

Українська музична культура

Ukrainian Musical Art

UDC 782.8:821.14:269.2
DOI 10.33287/222231

Жулковський Богдан Євгенович,
*кандидат мистецтвознавства, проректор
з наукової, методичної та організаційної діяльності,
доцент кафедри історії та теорії музики
Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки*
тел. (097) 858 - 25 - 17
e-mail: kontakion@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8435-5201>

НЕВІДОМИЙ ПЕТРО НІЩИНСЬКИЙ **(за матеріалами щоденника та епістолярію** **архімандрита Антоніна (Капустіна))**

Метою статті є реконструкція невідомих сторінок біографії знаменитого українського композитора, письменника, поета-перекладача, культурного діяча Петра Івановича Ніщинського (1832–1896) на основі щоденника та епістолярію архімандрита Антоніна (Капустіна; 1817–1894). **Методологія** наукової розвідки поєднує низку гуманітарних підходів, серед яких основними є мікроісторичний та біографічний. **Наукова новизна** дослідження полягає у відновленні забутих фактів із життєпису маестро, пов'язаних із його довготривалими та непростими взаєминами з шанованою постаттю XIX століття, зокрема в період навчання на філологічному та теологічному факультетах Афіньського університету і в перші роки викладацької та просвітницької діяльності. **Висновки.** Джерела особового походження начальника духовних місій в Афінах, Константинополі, Єрусалимі відкривають чимало цікавих сторінок у творчій біографії його референта Петра Ніщинського. Попри напружені відносини, які тривали майже півстоліття, обоє маститих представників інтелігенції не припиняли спілкування, духовний отець нерідко надавав матеріальну підтримку своєму келійнику, висловлював поради з приводу його сімейного життя, кар'єрного

зросту, педагогічної та видавничої діяльності, інших важливих аспектів праці й побуту. Любов до України змусила композитора повернутися з еміграції, аби творити прекрасні артефакти в царині музичного мистецтва і художньої літератури, які назавжди ввійшли до золотого фонду національно-культурного відродження. **Подальшого** вивчення потребує інтерес митця до літургічного музикознавства і музичної медієвістики, зокрема візантиністики й палеославістики. Збереглися свідчення, що Петро Ніщинський виконував функції протопсалта на богослужіннях у церкві духовної місії Афін, настоятелем якої був архімандрит Антонін (Капустін), та впевнено дешифрував піснеспіви, зафіксовані новогрецькою невменною нотацією.

Ключові слова: мікроісторія, біографія, архімандрит Антонін (Капустін), Петро Ніщинський, особові джерела, щоденник, епістолярій.

Zhulkovskyi Bohdan, Candidate of Art Studies, the Vice-Rector for scientific, methodical and organizational activities, the Associate Professor of the History and Theory of Music chair at the Mykhailo Glinka Dnipropetrovsk Academy of Music

The unknown Petro Nishchynskyi (according to the materials of diary and epistolary of Archimandrite Antonin (Kapustin))

The purpose of the article is to reconstruct the unknown pages of the biography of the famous Ukrainian composer, writer, poet-translator and cultural figure Petro Ivanovych Nishchynskyi (1832–1896) based on the Diary and Epistolary of Archimandrite Antonin (Kapustin; 1817–1894). **The methodology** of scientific article combines a number of humanitarian approaches, among which the main ones are micro-historical and biographical. **The scientific novelty** of the study consists in the recovery of forgotten facts from the biography of the maestro, related to his long-term and difficult relations with the revered figure of the 19th century, in particular during the period of study at the philological and theological faculties of the University of Athens and in the first years of teaching and educational activities. **Conclusions.** The sources of the personal origin of the head of the spiritual missions in Athens, Constantinople, Jerusalem reveal many interesting pages in the biography of his referent Petro Nishchynskyi. Despite the strained relationship that lasted for almost half a century, both venerable representatives of the intelligentsia did not stop

communicating, the spiritual father often provided material support to his cell-attendant, gave advice on his family life, career growth, pedagogical and publishing activities and other important aspects of work and life. Love for Ukraine forced the composer to return from emigration in order to create beautiful artifacts in the realm of musical art and fiction, which were forever included in the golden fund of national and cultural revival. The artist's interest in liturgical musicology and musical medieval studies, in particular Byzantine studies and Paleo-Slavic studies, requires **further research**. Evidence has been preserved that Petro Nishchynskyi performed the functions of protopsalt at services in the church of the spiritual mission of Athens, the abbot of which was Archimandrite Antonin (Kapustin), and he confidently deciphered the hymns recorded in Modern Greek neume notation.

The key words: microhistory, biography, Archimandrite Antonin (Kapustin), Petro Nishchynskyi, sources of personal origin, Diary, Epistolary.

Постановка проблеми. Новочасне українське музикознавство переживає стадію переосмислення низки загальновідомих історичних подій і біографічних фактів. Життєвий і творчий шлях багатьох композиторів, виконавців, музичних педагогів, музикознавців розглядається в контексті мікроісторії та краєзнавства, крізь призму одиничного та загального, особистого та суспільного. Дослідники відновлюють незнані періоди з біографій класиків української композиторської школи XIX – XX століть, які свого часу замовчувалися через ідеологічні кліше. З-поміж них – видатний український композитор, письменник, поет-перекладач і культурний діяч Петро Іванович Ніщинський (1832–1896). У дореволюційний період патріотична позиція митця суперечила царському режиму (Валуєвський циркуляр, Емський указ). Натомість, у радянську добу атеїстична доктрина ніяк не сприяла дослідженню його релігійного світогляду [6; 10].

Актуальність дослідження. Джерела особового походження (документи, автобіографії, щоденники, епістолярії, мемуаристика) дозволяють відтворювати забуті події та факти з життя та творчості відомих митців. На основі щоденника та епістолярію архімандрита Антоніна (Капустіна; 1817–1894) можна відновити незнані штрихи художньої біографії референта Петра Ніщинського, пов'язані з

періодом його студій на філологічному й теологічному факультетах Афіньського університету і першими роками його педагогічної та просвітницької діяльності. Не зважаючи на дуже напружені взаємини, які тривали майже півстоліття, обоє маститих представників інтелігенції не припиняли спілкування, духовний отець нерідко надавав матеріальну підтримку своєму келійнику, висловлював поради з приводу його сімейного життя, кар'єрного зросту, педагогічної та видавничої діяльності, інших важливих аспектів праці й побуту. Любов до України змусила композитора повернутися з еміграції, аби творити прекрасні артефакти в царині музичного мистецтва й художньої літератури, які назавжди ввійшли до золотих фондів українського національно-культурного відродження.

21 вересня 2022 року українська культурна громадськість відзначила 190-літній ювілей від дня народження Петра Ніщинського. Утім, в умовах воєнного стану не вдалося реалізувати чимало творчих і наукових заходів. Сподіваємося, що наша скромна робота певною мірою заповнить цю нішу.

Огляд літератури. Творча постать Петра Ніщинського привертала увагу українських музикознавців Валеріана Довженка [7], Лю Пархоменко [13], Ірини Земляної [9], філологів, культурологів та представників споріднених напрямків гуманітаристики [6; 11; 12; 15; 16]. До 180-літнього ювілею від дня народження митця було видано біобібліографічний покажчик, присвячений його персоналії, в якому міститься повний перелік літератури та джерел [10].

Першу творчу біографію Петра Ніщинського опублікував в Одесі відразу після його смерті бібліограф Михайло Комаров. Ананьївський період творчості знаного митця досліджував письменник Юрій Сисін. Пошукам зниклого архіву маестро присвячено розвідку письменника Григорія Зленка.

Чимало біографічних епізодів Петра Ніщинського можна реконструювати за джерелами особового походження (щоденник [1; 2; 3; 4], епістолярій [5; 14]) архімандрита Антоніна (Капустіна). На сьогодні ці документи опубліковані, але лишаються невідомими в середовищі музикознавців. Деякі події життя маестро зафіксовані в науковій літературі про його духовного наставника [8]. Більшість із цих джерел вводимо до музикознавчого дискурсу вперше.

Оригінали щоденника архімандрита Антоніна (Капустіна) та декотрі інші документи особового походження нині зберігаються в

Російському державному історичному архіві у Санкт-Петербурзі, в зібранні Священного Синоду (ф. 834, оп. 4, №№ 1118–1131). Кількість томів його щоденника – чотирнадцять, і кожен включає від 240 до 900 сторінок. У них охоплено період від раннього дитинства до смерті духівника. Найцінніші для нашої розвідки – п'ятий і шостий томи, які містять 273 та 456 сторінок (1848 – 1853; 1854 – 1860 роки).

Особистий архів композитора Петра Ніщинського на сьогодні вважається втраченим. Окремі матеріали розпорошені по установах Києва, Вінниці і Санкт-Петербургу. Деякі джерела особового походження (листи, справи), пов'язані з маестро, знаходяться у сховищах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ф. XIII, №№ 1630, 1635, 1638, 1643, 1986) та у фондах Державного архіву м. Києва (ф. 16, оп. 308, № 253). У перших, зокрема, міститься переписка двох кореспондентів 1878 – 1880 років.

Метою статті є відновлення забутих фактів життя Петра Ніщинського на основі збережених та опублікованих унікальних джерел особового походження (щоденник, епістолярії) архімандрита Антоніна (Капустіна).

Об'єкт дослідження – художня біографістика і мікроісторія крізь призму новітніх здобутків українського історичного музикознавства.

Предметом студій обрано незнані події життєпису Петра Ніщинського за джерелами особового походження його духовного отця, архімандрита Антоніна (Капустіна), непересічної особистості в історії ХІХ століття.

Виклад основного матеріалу. Петро Ніщинський (творчий літературний псевдонім – Байда) народився у сім'ї церковного дяка і паламаря [7; 13], котрий передчасно помер. Він мав зведеного брата Єлисея (одна мати і різний батько). У підлітковому віці композитор відрізнявся від решти однолітків скромністю та ревністю [13]. Навчався у столичних Софійському (1842–1844) та Подільському (1845–1849) духовних училищах та у Київській духовній семінарії (1849–1850), а також на філологічному й теологічному факультетах Афіньського університету (1852–1856). У студентські роки співав у Києві в семінарському, академічному і митрополичому хорах, уславлених самобутніми традиціями.

У 1847 році відбулося знайомство юного студента з магістром богослов'я, викладачем Київської духовної академії ієромонахом Антоніном (Капустіним), увагу котрого привернув рідкісний голос

юного хориста на Пасхальній службі. Ця подія стала переломним моментом у художній біографії Петра Ніщинського. 1850 року Елладська Православна Церква отримала Томос про Автокефалію від Константинопольського Патріархату. Тоді ж ігумена Антоніна (Капустіна) було призначено настоятелем Посольської церкви Преображення Господнього Афін, котру 1835 року надано Руській Православній Церкві у постійне користування. 1853 року, за дорученням Священного Синоду останньої, Первоієрарх Грецької Митрополії звів Антоніна (Капустіна) у сан архімандрита. 1855 року завершено будівництво і відбулося освячення храму Святої Троїці (праведного Никодима). Протягом усіх цих років Петро Ніщинський виконував функції референта свого духовного отця. Попри складні взаємини між обома видатними особистостями, комунікація між ними не припинялася до самої смерті архімандрита Антоніна у 1894 році, про що з жалем відгукувався його духовний син.

Ось окремі цитати зі щоденника архімандрита Антоніна (Капустіна) щодо референта: «Тепер, хоч би й просив, я не візьму його з собою [в Афіни – *Б. Ж.*]» (Київ, 06.05.1850) [1, 42]; «Прошу місію забезпечити його [Петра Ніщинського – *Б. Ж.*] паспортом на проїзд до міста Києва [через жахливу поведінку юнака – *Б. Ж.*]» (Афіни, 14.10.1851) [2, 64]; «узав рясу, підрясник і камилавку від Петра та розлучився з утішною думкою щодо свого помічника» (27.11.1855) [2, 412]; «котрий [Петро Ніщинський – *Б. Ж.*] упродовж десяти років мучить мене своїм звірячим характером» (15.08.1857) [3, 167]; «його [Петра Ніщинського – *Б. Ж.*] п'янство, зухвалість перед тестем і загалом – дурна поведінка» (10.01.1860) [3, 447]; «герой нашого часу [Петро Ніщинський – *Б. Ж.*] ломився кулаками, а його вгощали [били – *Б. Ж.*] кийками» (10.03.1860) [3, 467–468].

Завдяки сприянню свого протектора композитор здобув ґрунтовну освіту європейського зразка; відвідав відомі місця Італії (міста Неаполь, Рим, Болонья, Піза, Флоренція, Падуя, Феррара і Венеція, острови Мальта і Сицилія) та інших країн західного світу (під час однієї подорожей митець важко захворів і мало не помер); побачив чимало артефактів у царині різних видів мистецтва, літератури і науки; познайомився з поважними дипломатами, науковцями, письменниками, музикантами; пов'язав свою життєву долю з Кароліною фон Мангель, донькою диригента Афінського військового оркестру Михайла (німця за походженням) і його дружини Розалії,

матір'ю їх дітей Музи, Людмили, Світлани, Розумника та Вадима. Певний час композитор брав уроки в майбутнього тестя. Але духівник заборонив йому це робити, адже первинно був проти одруження двох молодих людей [2, 233]. Петро Ніщинський раніше часто задивлявся на дівчат, дозволяв собі гуляння, іноді вживав алкогольні напої, агресивно ставився до оточуючих. Конфлікт між архімандритом Антоніном (Капустіним) і запальним келійником загострився після відмови останнього прийняти чернецтво, а потім і священний сан (1855 року просив Священний Синод надати референту ієрейську хіротонію [3, 107]). Утім, повний розрив між ними не відбувся навіть після наклепницьких статей дякона Агапія Гончаренка щодо окремих питань аморальної поведінки духівника митця, виданих у Лондоні на шпальтах відомого журналу «Колокол» (засновник і редактор – письменник Олександр Герцен) [3].

Архімандрит Антонін (Капустін) викладав у Київській духовній академії. У 1850 – 1860 роках був начальником духовної місії в Афінах (Греція), у 1860 – 1865 роках – начальником духовної місії у Константинополі (раніше Османська імперія; нині Стамбул, Туреччина), а у 1865 – 1894 роках – керуючим духовною місією на Святій Землі (того часу Османська імперія, а нині Єрусалим, Ізраїль). Духівник належав до передової інтелігенції свого часу [14].

Колекція візантійських богослужбових співацьких кодексів архімандрита Антоніна (Капустіна) становить майже сто книг; із них п'ять рукописів містять невменну нотацію, чотири – екфонетичні знаки. Нині ці літургічні манускрипти зберігаються у бібліотечних, музейних та архівних установах Києва, Москви та Санкт-Петербургу. В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського знаходиться фрагмент візантійського невменного Стихираря Мінейного XI – XII століть (ф. 301 (ЦАМ КДА), 385п.) та Євангеліє-Апракос із грецькими екфонетичними знаками XI – XII ст. (ф. 301 (ЦАМ КДА), 15п.). У цьому зібранні також наявні окремі українські та сербські нотовані рукописи. У фондах Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника зберігаються фрагменти Євангелій з екфонетичною нотацією: 1) IX – X ст. (№ 2278/2279); 2) XI століття (№ 2274) [8]. Пам'ятки потребують досліджень зі сторони учених-гуманітаріїв – палеографів і музикознавців.

Відомо, що Петро Ніщинський умів дешифрувати новогрецьку невменну нотацію та вільно співав із таких книг, будучи протопсалтом у церкві духовної місії в Греції. Він приятелював із композитором та дослідником давньої музики Петром Сокальським. Побутує інформація, що архімандрит Антонін (Капустін) був консервативно налаштований з приводу канонічного богослужбового співу та надавав перевагу сакральній монодії, а не багатоголоссю. Він виступав проти афектів у православній церковній музиці та радив ієрархам розглянути питання щодо відродження давніх богослужінь, співу, іконопису, архітектури [5, 30–31]. Існують відомості, що архімандрит Антонін (Капустін) приятелював зі знаними медієвістами, дослідниками православного богослужбового співу Костянтином Ікономосом (був духівником начальника духовної місії у часи його перебування в Афінах) і протоієреєм Димитрієм Разумовським (друг отця Антоніна з Києва; у подальшому – професор Московської консерваторії) [14].

Петро Ніщинський вправно володів класичною грецькою мовою, про що збереглися свідчення сучасників, зокрема архімандрита Антоніна (Капустіна). Він уперше переклав українською мовою «Антигону» Софокла [11], «Одіссею» та частини «Іліади» Гомера, а з давньоруської на новогрецьку – «Слово о полку Ігоревім» [12]. Митець був засновником та редактором одеського грекомовного журналу «Ерміс» й автором підручника з граматики грецької мови [10]. Певний час він викладав грецьку мову в духовних і світських освітніх закладах [15; 16]. Петро Ніщинський виступав на наукових заходах і видавав дослідницькі праці. Звідси можна зробити висновки, що талановитий композитор і поет-перекладач міг студіювати православне літургічне музикознавство й музичну медієвістику, а саме візантиністику та палеославістику. Утім, ця думка потребує детальніших досліджень (зокрема, пошуку джерел для її підтвердження).

В афінський період Петро Ніщинський брав активну участь у реставрації давніх православних храмів, проявляв зацікавлення образотворчим мистецтвом (зокрема, малював ескізи мозаїк для церкви праведного Никодима XI століття). Тоді ж визріває талант майбутнього маестро в царині піітики. Темпераментний юнак іноді шантажував архімандрита Антоніна (Капустіна) думкою про суїцид [1, 89], тому на сторінках щоденника свого духівника нерідко заробляв епітети «безумець», «болван», «зарозумілець», «гордець», «буян», «тварюка», «свиняча рожа», «мужик свинорилів». Проте, частіше

отець любляче називав його «син», «келійник», «хлопець», «Петруша», «Петруха», «пан Петро», «Петро Іванович», «Петро Великий», «афінянин» (в Афіньському університеті він захистив ступінь магістра на тему: «Про єресі та розколи в Руській Церкві»).

Після повернення з Афін композитор, завдячуючи допомозі архімандрита Антоніна (Капустіна) та підтримці літератора і громадського діяча Костянтина Сербіновича, влаштувався викладачем Санкт-Петербурзької духовної семінарії. У нетривалий період життя у північній столиці Російської імперії знайомиться з представниками прогресивної української інтелігенції, яка на той час мешкала у Санкт-Петербурзі. Утім, туга за Батьківщиною змушує маестро повернутися на постійне місце життя в Україну, де він викладав грецьку і церковнослов'янську мови, теорію музики в Одесі, Ананьєві, Кропивницькому та Бердянську. Серед його учнів – відомий композитор та історик Микола Аркас.

В Одесі митець був членом Громади, одним із засновників Слов'янського товариства імені святих Кирила і Мефодія. Оpubлікував праці «Значення Києва та України для слов'янства й історії Християнства в Росії» (1868), «Путівник по Константинополю» (1884, 1890), «Путівник по Святій Землі» (1886, 1890) й два навчальні посібники з викладання грецької мови (1868, 1870). Зробив переклад із давньогрецької мови «Одіссеї» Гомера (Львів, 1885) та «Антигони» Софокла (Одеса, 1883), частково переклав «Іліаду» Гомера (1895) та «Цар Едіп» Софокла (1895). Переклав віршовим розміром гекзаметр із давньоруської на новогрецьку мову відому пам'ятку «Слово о полку Ігоревім» (1880) [13].

Трагічна доля Петра Ніщинського була пов'язана зі злиднями, постійним пошуком місця роботи, зневажним ставленням дружини Кароліни Мангель, яка завжди дорікала чоловіку через скрутне матеріальне становище та підбурювала дітей проти батька (зокрема, через його виразну громадянську позицію). Утім, композитору судилося стати світочем національно-культурного відродження, а його славетні «Вечорниці» досі не сходять зі сцен багатьох українських театрів, філармоній, інших концертних установ і організацій. Вокально-хоровий шедевр був створений як музична картина до п'єси Тараса Шевченка «Назар Стодоля». У ньому відчувається вплив народнопісенної інтонаційності та обрядовості. За жанром – це оперна народно-хорова сцена із рисами сюїтності, яку утворюють інтродукція

та сім номерів. Ірина Земляна вбачає в опусі вплив монотематизму, вільних варіацій і лейтмотивної драматургії романтиків [9].

Видатний письменник, поет, громадський та культурний діяч Іван Франко назвав свого колегу Петра Ніщинського «чи не найоригінальнішим українським композитором». Сучасний вітчизняний історик і письменник із Канади Ярослав Стех цілком справедливо йменував маестро «Прометеєм української культури». Червоноармійський ансамбль пісні і танцю Радянської армії виконував відомий хор Петра Ніщинського «Закувала та сива зозуля» (йому підспівували Климент Ворошилов та Йосип Сталін). Високо оцінювали талант митця Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Семен Гулак-Артемівський, Анатоль Вахнянин та Марко Кропивницький. На його честь названо вулиці у Києві, Вінниці, Одесі та деяких інших містах України, Ананьївську дитячу музичну школу.

Висновки. Щоденник та епістолярій архімандрита Антоніна (Капустіна), начальника духовних місій в Афінах, Константинополі, Єрусалимі, відкривають чимало цікавих сторінок у творчій біографії його келійника та референта Петра Ніщинського. Попри напружені відносини, які тривали майже півстоліття, обоє маститих представників інтелігенції не припиняли спілкування, духовний отець нерідко надавав матеріальну підтримку своєму келійнику, висловлював поради з приводу його сімейного життя, кар'єрного зросту, педагогічної та видавничої діяльності, інших важливих аспектів праці й побуту. Любов до України змусила композитора повернутися з еміграції, аби творити прекрасні артефакти в царині музичного мистецтва і художньої літератури, які назавжди увійшли до золотого фонду українського національно-культурного відродження.

Перспективи досліджень. Подальшого вивчення потребує інтерес митця до православного літургічного музикознавства і музичної медієвістики, зокрема візантиністики й палеославістики. Збереглися свідчення, що Петро Ніщинський виконував функції протопсалта на богослужіннях у церкві духовної місії Афін, настоятелем якої був архімандрит Антонін (Капустін), та впевнено дешифрував піснеспіви, зафіксовані новогрецькою невменною нотацією.

Список використаних джерел і літератури:

1. Антонин (Капустин), архим. Дневник : Год 1850 / Подг. текста, предисл., коммент. Л. А. Герд, К. А. Вах. Москва : Индрик, 2013. 184 с.

2. Антонин (Капустин), архим. Дневник : Годы 1851–1855 / Подг. текста, предисл., коммент. Л. А. Герд, К. А. Вах. Москва : Индрик, 2015. 536 с.
3. Антонин (Капустин), архим. Дневник : Годы 1856–1860 / Подг. текста, предисл., коммент. Л. А. Герд, К. А. Вах. Москва : Индрик, 2017. 712 с.
4. Антонин (Капустин), архим. Дневник : Годы 1861–1865 / Подг. текста, предисл., коммент. Л. А. Герд. Москва : Индрик, 2020. 855 с.
5. Антонин (Капустин), архим. Донесения из Афин : Годы 1851–1860 / Подг. текста, предисл., коммент. Л. А. Герд. Москва : Индрик, 2018. 272 с.
6. Берест П. М. Мандрівні destинації в житті й творчості Петра Ніщинського: культурологічний контекст. *Moderní aspekty vědy: XXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. С. 516–526.*
7. Довженко В. П. І. Ніщинський. 2-е вид., перероб. і доповн. Київ : Мистецтво, 1955. 36 с.
8. Заєць О. В. Археографічна та бібліофільська діяльність архімандрита Антоніна (Капустіна) (до 200-річчя з дня народження). *Рукописна та книжкова спадщина України*. Київ, 2017. Вип. 21. С. 183–193.
9. Земляна І. Інтонаційна динаміка «Вечорниць» П. Ніщинського. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2006. Вип. 59 : Сміслові засади музичної творчості. С. 179–185.
10. Композитор, поет-перекладач. До 180-річчя від дня народження П.І. Ніщинського (1832–1896) : біобібліограф. покажчик. Вінниця : Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва, 2012. 62 с.
11. Кочур Г. Століття української Антігони. *Всесвіт* : журнал іноземної літератури. Київ : Всесвіт, 2007. № 11–12. С. 150–156.
12. Микитенко Ю. Від «Слова» до «Іліади»: Петро Ніщинський – перекладач : літературно-критичний нарис. Київ, 1993. 62 с.
13. Пархоменко Л. О. Петро Ніщинський. Київ : Музична Україна, 1989. 64 с.
14. Святая Земля : Историко-культурный иллюстрированный альманах. Иерусалим, 2012. Вып. 2 : Киевская духовная академия в жизни архимандрита Антонина (Капустина). 464 с.
15. Сиротюк Н. Петро Ніщинський. *Літературна Одеса* : збірник. Одеса, 1952. Вип. 7. С. 152–161.
16. Щербина С. М., Тюнеєв Б. Д., Дложєвський С. С. П. І. Ніщинський. *Вісник Одеської комісії краєзнавства при Всеукраїнській академії наук*. Секція соціально-історична. Одеса, 1929. Число 4–5. С. 28–31.

References:

1. Antonin (Kapustin), archim (2013). A Diary: Year 1850. Moscow: Indrik, 184 p. [in Russian].
2. Antonin (Kapustin), archim (2015). A Diary: Years 1851–1855. Moscow: Indrik, 536 p. [in Russian].
3. Antonin (Kapustin), archim (2017). A Diary: Years 1856–1860. Moscow: Indrik, 712 p. [in Russian].

4. Antonin (Kapustin), archim (2020). *A Diary: Years 1861–1865*. Moscow: Indrik, 855 p. [in Russian].
5. Antonin (Kapustin), archim (2018). *Dispatches from Athens: Years 1851–1860*. Moscow: Indrik, 272 p. [in Russian].
6. Berest, P. M. (2022). Traveling destinations in the life and work of Pyotr Nishchynskyi: cultural context. In: *Moderní aspekty vědy: XXIV*. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., pp. 516–526 [in Ukrainian].
7. Dovzhenko, V. (1955). P. I. Nishchynskyi, 2nd ed. Kyiv: Mystetstvo, 36 p. [in Ukrainian].
8. Zaiets, O. V. (2017). Archeographic and Bibliophilic Activities of Archimandrite Antonin (Kapustin) (200th Anniversary). In: *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*. Issue 21. Kyiv, pp. 183–193. [in Ukrainian].
9. Zemlyana, I. (2006). Intonation dynamics of «Vechornytsi» by P. Nishchynskyi. In: *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*. Issue 59: Semantic Principles of Musical Creativity. Kyiv, pp. 179–185 [in Ukrainian].
10. Composer, Poet-Translator. To the 180th Anniversary of the Birth of P.I. Nishchynskyi (1832–1896): Bio-Bibliographic Index. (2012). Vinnytsia: Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after K. A. Timiryazeva, 62 p. [in Ukrainian].
11. Kochur, H. (2007). Century of Ukrainian Antigone. In: *Vsesvit: zhurnal inozemnoi literatury*. No. 11–12. Kyiv: Vsesvit, pp. 150–156 [in Ukrainian].
12. Mykytenko, Yu. (1993). From «Word» to «Iliad»: Petro Nishchynskyi – Translator: Literary-Critical Essay. Kyiv, 62 p. [in Ukrainian].
13. Parkhomenko, L. O. (1989). Petro Nishchynskyi. Kyiv: Muzychna Ukraina, 64 p. [in Ukrainian].
14. Holy Land: Historical and Cultural Illustrated Almanac. (2012). Issue 2: Kyiv Theological Academy in the Life of Archimandrite Antonin (Kapustin). Jerusalem, 464 p. [in Russian].
15. Syrotiuk, N. (1952). Petro Nishchynskyi. In: *Literaturna Odesa*. Issue 7. Odesa, pp. 152–161 [in Ukrainian].
16. Shcherbyna, S. M., Tiuneiev, B. D., Dlozhevskyi, S. S. (1929). P. I. Nishchynskyi. In: *Visnyk Odeskoi komisii kraieznavstva pry Vseukrainskii akademii nauk*. Sektsiia sotsialno-istorychna. No. 4–5. Odesa, pp. 28–31 [in Ukrainian].